

על השמיטה

הרב אברהם יצחק הכהן קוק

איגרות ראיה, חלקים א'–ב', הוצ'
מוסד הרב קוק, ירושלים, תשכ"ב.

מתוך איגרת קי"ט

הנני מוצא לנכון להודיע לכבודם תוכן הרצאת הד"ר טהון נ"י, שהיתה בשם הא' שטרוק, לבאר את החוקים התלויים בארץ, ביחוסם לענין היישוב המעשי. וע"ז היום תשובתי, שאע"פ שיסודי המצוות התלויות בארץ, שיתפסו מקום גדול בחיים המעשיים, אינם נהוגים עכשיו במלואם. למשל, תרומות ומעשרות. אם היינו נוהגים ליתן באמת את מנת הלוויים, המעשר-ללוויים, אז היתה שאלה גדולה אם יוכל היישוב להתקיים בזה, אחרי העול הגדול של העשור, שלוקחת הממשלה התורכית, אבל כבר פשט המנהג, שעושים בדרך היתר להקנות לכהן וללוי, בדבר מועט, את מתנותיהם, כדי לקיים דין התורה. ולפי המצב הוא הכרח גמור להתנהג כן, עד אשר ישובו לנו הימים הטובים וישכון ישראל בטח בדד בארצו, אדירו ממנו ומושלו מקרבו, ומקדש ה' כמו רמים בנוי בהר מרום הרים, כתקוותנו בב"א. וכן הדבר מגיע לענין השביעית, שאם היתה יכולה להתקיים בלי שום צידוד היתר של הפקעת המצווה, ע"פ דרכי ההיתר הנהוגים בכל דוחק, היתה לשאלה מעשית גדולה, אבל כיוון שמפני דלדול מצבנו א"א כלל שתתקיים כדינה — חוץ ממה שתתבע הממשלה את חוקה — ועלול הכל להיחרב, לפי המצב השומם והעזוב. ע"כ ההכרח הוא לסמוך לעת עתה על ההיתר על מכירה לנוכרי, ואח"כ עושים ע"י נוכרים רק ארבע המלאכות האסורות מן התורה, שהן זריעה וזמירה, קצירה ובצירה, וחרישה עמהן, ויתר המלאכות שהן אסורות מדברנן סומכים על היתר המכירה לעשות ע"י ישראל, עד אשר תיבנה ותיכונן ארצה"ק בבניה, ונוכל לקיים הכל כדת של תוה"ק. ובזה כבר חדל ענין השמיטה מלהיות נוגע בדרך ישר אל החיים. ואלה שני העניינים, תרומ"ע ושמיטה, הם היותר חשובים, שאפשר שיהיו פועלים הרבה על היישוב במהלכו. אמנם שארי מצוות התלויות בארץ — יוצא מהן לקט שו"פ שבעניינו א"א לקיימם כהלכה,

כי לא יהנו מהם עניי ישראל כלל, כי השכנים הערבים יפשטו על שדותינו ויקחום, וכבר זכרו זה הפוסקים¹, וזה המצב עדיין לא נשתנה – נשארו רק ערלה, כלאי זרעים וכרם, שהן ב"ה מתקיימות כהלכה ואינן פועלות שום מועקה על סדרי היישוב. רק בענין הרכבת אילנות נתעוררו מקרוב משאלות חדשות, שהן מזיקות אותנו לתשומת-לב מיוחדת, אבל זה אינו נכנס כבר רק במצוות התלויות בארץ, כי הרכבת אילן אסורה גם בחו"ל. אלא שפה הדבר נוגע לנו ביותר ע"פ מצבנו האגרי. ע"כ באמת לא מצאתי כ"כ ענין לביאור חוקי המצוות הללו, עם מגמתנו בעבודת היישוב והקשר המעשי של אומתנו לאה"ק בהווה. זה הי' תוכן דברי להד"ר טהון ג"י.

אך עם כ"ז, אמרתי, שהשאלה הזאת אינה מצומצמת רק בחיי שעה. כי ישנם רבים החפצים לדעת ג"כ הליכות עולם, איך יהיה אפשר לעמנו לחיות ע"פ חוקי תוה"ק על אדמתנו, כשישתכלל המצב ויהיו כל החוקים מתקיימים במלואם כהלכתם. ע"כ החלטתי בל"נ לכתוב חוברת קטנה, שתכיל קיצור תמציתי מכללות המצוות התלויות בארץ, בהערות קטנות ע"ד ייחוסן למצב החיים המלאים של האומה, וע"ד ערכן בהיותן משתמרות אצלנו בתור זכר למקדש, ככל מצוות הזכרון, שהן קדושות מאוד ומלאות חיי עד בקיומן. למען ה' ועמו. וכשאמצא פנאי לשכללה אוכל לשולחה לכבוד הדרתם. ואם ישר בעיניהם יוכלו להדפיסה כחפצם הטהור ...

מתוך איגרת קע"ז

בשם ה' אלהי מערכות ישראל.

לכבוד אחינו היקרים, יושבי המושבות על אדמת הקודש, שלו' וברכה. השנה הבאה לקראתנו לשלום, שנת התר"ע, היא שנת השמיטה, כפי המנין שאנו נהוגים ובאים ע"פ גאונים הראשונים מקדם-קדמתה. מאז החל היישוב החדש שלנו באה"ק "לעמוד על הקרקע"² על עבודת האדמה, היתה שאלת השמיטה לשאלה רבה. כי מעמדנו רטוש והרוס הוא : אנו כעת רק המעוטים באה"ק ורובה מיושבת מבני ניכר, וכל עיקר פרנסת היישוב בנויה על משא-ומתן של מסחר-היין ויתר תבואת-הארץ ; וכאשר משני הטעמים היסודיים הללו, ומטעמים אחרים, רבים ועצומים, אי-אפשר לנו בשום אופן לקיים מצוות השמיטה בכל חוקיה ומשפטיה, לבטל לגמרי עבודת הקרקע ולהפקיר את כל הפירות ולהתנהג בהם בכל דין קדושת שביעית כי לפי-זה מוכרח היישוב כולו להיות נהרס לגמרי, חס-ושלום. בהפסק במשך השנה חבורי-המסחרים, והאי-

¹ טור ושן"ע יו"ד, סי' של"ם.

² ע' יבמות ס"ג.

כרים המעטים יהיו מוכרחים לעזוב את הארץ הקדושה אשר לא תוכל לפרנסם בעונייה. מפני מיעוט אחינו ב"י הנמצאים בקרבה כעת, ונשארו חס-ושלום המושבות שוממות ונעזבות — ותוה"ק הלא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וחיים וברכה לעולם.

על כן נמנו וגמרו רבנן קשישאי, רבותינו הגאונים, שעמדו על שאלה זו בשמיטות שעברו, כי אחרי אשר ע"פ עומקה-של-הלכה ישנם כמה טעמים שמחלישים קצת את חומר דין השביעית בזמננו לעומת החומר הגדול שהיה בו בימי קדם, האחד מפני שרבים מהפוסקים סוברים ששביעית בזמן הזה היא דרבנן, ושנית מפני שהקרקע היא ע"פ חוק המלכות קנין המלך יר"ה, ודין היושבים על האדמה, לפ"ז, אינו כ"א כמו אריסים בקרקע של אינו-ישראל, ושלישית, שישנם ספיקות גם במנין השמיטה מתי היא שנת השביעית האמיתית, ונוסף לזה עוד כמה טעמים צדיים. ואע"פ שגם כולם יחד אינם מספיקים לבטל חס ושלום דין שביעית, כי הטעם הראשון שהוא דרבנן ודאי שאינו גורע מחובתו וחומרו מאומה, כי הלא "חביבים עלינו דברי סופרים יותר מיינה של תורה" : ואמרו חז"ל : "חמורים דברי סופרים מד"ת" .⁴ ומה שהקרקע היא של המלך ג"כ אינו מספיק כשהוא לעצמו מכמה טעמים, וכן מה שיש ספיקות במנין השנים ג"כ אינו מועיל להתיר : חדא, שכבר הוחזקנו וקיבלנו מרבנותינו הראשונים גאוני עולם — בהסכמת ראש המורים הרמב"ם ז"ל⁵ — שע"פ חשבונם אנו הולכים, באופן ששנת התר"ע הבעל"ט היא שנת השביעית באמת, ועוד שאם באנו לספק על איזו שנה שתהי' ולהקל מפני זה נעקור ע"י ספק זה מצוות שביעית לגמרי — ודבר זה לא ייתכן לעקור ע"פ ספק מצווה גמורה לגמרי. אבל עכ"פ מתוך שמצינו לפעמים שחכמים נתנו רשות להקל בדבריהם יותר מבד"ת, צירוף-של-סניף מהטעמים המבוארים ועוד טעמים שונים, ועל הכל גודל הדחק ואי האפשרות לקיים את המצווה בכל פרטיה ודיניה — עד אשר ישקיף ה' וירא בעוני עמו, וישיב את כל עם ה' על אדמת קודשו ויצווה עליהם את ברכתו, באופן שלא יהיו מוכרחים לשאת עיניהם למכור את יבול אדמתם לחו"ל, ושבת הארץ תהיה ניכרת באמת על אדמת הקודש מפני שיהיו כל יושביה בניה בני ישראל ויהודה עליה, אשר יהיו קשורים אל חיבת אדמת הקודש בקשר אהבה מתוך שובע ומנוחה, כי ישבו לבטח בארצם, והשגחת ה' תראה אז בגלוי לצוות את ברכתו בשנה השישית לעשות את התבואה לשלוש השנים, כדבר ה' הטוב אשר לא ישוב ריקם בבוא עתו, שאז יהיה אפשר לקיים כל דיני שמיטה ככתוב, מה שאי-אפשר לעת כזאת.

³ ע' עבודה-זרה ל"ה.

⁴ ע' ירושלמי ברכות פ"א, ה"ד.

⁵ הלכות שמיטה ויובל, פרק י'.

אשר על כן הסכימה דעת רבנן קשישאי, אשר ראו בעוני עמם, למצוא עצה ותרופה בתור הוראת-שעה, אשר בכל שמיטה אשר יראה הדבר בעיני ב"ד יפה, שעוד הזמן גרמא להשתמש בכחא דהיתרא זה, יסמכו על כוחם של זקנים ללמד את בני ישראל היושבים על אדמת הקודש לעשות כדת של תורה, שיוכלו לעמוד על אדמתם, ושלא להיות בכלל עוברי עבירה, המחללים את קדושת השביעית לעבור על דברי תורה חלילה.

והנה בעצם העצה, לבד מה שהיא מועלת לתקן את האיסור עוד יש בה משום "מצווה לשמוע דברי חכמים"⁶, שנוהגת בכל דור ודור, ואין לך אלא "שופט שבימך"⁷, וגם יש בה זכר לשביעית, שלא תשתכח מאתנו תורת שביעית, למען יהיה זכרונה חי עמנו, לעת אשר ייטיב ה' לעמו, וירם את קרנו על אדמת קודשו באופן שנוכל לקיים באהבה את כל חוקות התורה לקדושת השביעית, שתהיה ערוכה ושמורה עמנו ואב לבנים יודיע, ע"י זכר לשביעית הנעשה כפי היכולת בכל שמיטה, בעת המצוק והדחק שאנו שרויים בו עכשיו.

העצה הניתנה היא: כאשר כבר פסקו רובא דרבותא שאין דיני שביעית נוהגים כ"א בקרקע של ישראל ולא בקרקע של אינו יהודי, ע"כ גמרו לעשות מכירה כדת של תורה למכור את כל הקרקעות והנטיעות שעליהם, שאנו מוכרחים לעבוד אותם וליהנות מפירותיהם בדרך של חול, לאינו ישראל על משך זמן כזה שתהיה שנת השמיטה נכללת בתוכו; וממילא כשהיו שייכים ע"פ דת תוה"ק כל הקרקע והנטיעות לנוכרי, לא תהיה חלה חובת שביעית עליה, כאשר הכריעו כן מאז רבנן קשישאי ז"ל, ואף שהישראל יהיה אח"כ פקיד מן הנוכרי, שיעשה ע"פ תוקף כוח המכירה לבעל הקרקע במשך הזמן הנ"ל שתהיה השביעית כלולה בו, מ"מ כיוון שעצם גוף הקרקע יהיה קנוי להגוי שוב אין דין שביעית נוהג בפירותיה ואין כ"כ איסור בעבודת אדמתה.

וכאשר אנוכי הח"מ בצירוף כבוד הרה"ג בד"צ דפה עיה"ק והמושבות ת"ו, ראינו את מעמד היישוב בזמננו, שהוא צריך עדיין לאותה ההוראה שיצאה מפוס רבנן קדישי לשעה, גם בשנת השמיטה הבעל"ט לפי מה שענינו רואות, ע"כ הסכמנו, בכוח ב"ד יפה, בהסכמת כמה גדולי אה"ק, להשתמש גם בשמיטה הזאת הבעל"ט בסדר תיקון-היתר הנ"ל...

מתוך איגרת קפ"ט

... ובעיקר הענין אגיד לכ"ג את דעתי העני', שבאמת לא זו היא הוראה הראשונה שהעולם סומך את עצמו בשעת דחקו על מקצת פוסקים ואפילו על

⁶ יבמות כ'.

⁷ ע' ראש השנה כ"ה: ותוספתא שם, סוף פרק א'.

יחיד, כענין חדש⁸, וסירכות⁹, ותיקוני עירובין¹⁰, משום אין ר"ה בזה"ז וכיוצא בהן. ע"כ אם בא לסמוך על המתירים לומר שבשל גוי מותרת עבודה ופקע קדושת שביעית, ועל המכירה של זמן, שהיא מותרת, מפני הדחק, כמו שמתירין להשכיר במקום הפסד, כידוע, אין זה כ"כ דבר רחוק בזה"ז. אבל העיקר מה שלבנו דואב הוא שעכ"פ מצוות שביעית מופקעת היא ואין מקיימים אותה, וזו היתה באמת עיקר תקנתו של הלל בפרוזבול, שלא חידש ע"ד תורה, אלא שאין ללמד להפקיע מצווה כדהתו' גיטין ל"ו, ע"א, ד"ה, מי איכא מידי, וע"ז לבי דוי על שאנו מוכרחים ללמד את העם להפקיע מצוות שביעית, במקום שאנו חייבים תמיד להקים עדות ביעקב וללמד את ישראל להתחייב גם במצוות שאפשר להיפטר מהן, כמו ציצית ותרומ"ע ע"י הכנסה דרך גחוק וכיו"ב. ע"כ הנני מוכן בל"נ לעמוד על ימין כ"ג ידי"נ שליט"א ולהיות בצוותא עמו, אפילו לנסיעות רחוקות כמו לפריז וכיו"ב, אולי יחון ה', אולי ירחם עלינו, ונוכל להמציא לכה"פ עזר הגון לחלק גדול מאחינו היקרים, החפצים בכל לבם ונפשם לשמור את המצווה ולקיימה בלא שום הפקעה כלל. ואם חפץ ה' בידנו יצלח אז אין קץ לדבר הגדול הזה לקדושת שם שמים שיצא מזה בעזהשי"ת, ולחיוזק ימין יראי ה' שומעי בקול דברו¹¹, אבל עלינו לעשות הכל בדרך שלו' ובדרך כבוד ואהבה, לשמו ית' ולאה"ק וליושבים עלי' ועובדים את אדמתה, לא באיומים ובהפחדות משונות ובצעקות ומריבות, כ"א פשוט להודיע שההיתר הוא מדוחק גדול מאוד מאוד, ואחר כל דחקו הוא הפקעה של מצווה, א"כ המצווה החביבה והקדושה, שזכינו ב"ה אחרי משך הגלות המר והארוך שנוכל לקיימה על אדמת הקודש, חסרה היא לנו, ע"כ נעורר כל אשר נוכל כדי שיעלה דבר ה' בידנו ונוכל לקיימה, ולעזור לרבים להתחייב בה בלא פקפוק ולקיימה. וע"י אתערותא דלתתא הקטנה הזאת נבטיח בשם הדי"ת, ששיכן את שמו בהר קודשו, שתתעורר ברכה עליונה, ופתחי גאולה וישועה לאה"ק ולעם ה' המצפים לישועתו, ויקרב קץ הימים, ויגלה מבשר מושיע שלו' במוצאי שביעית הבעל"ט, כי עת לחננה כי בא מועד. והנני מחכה לתשובתו הקדושה במוקדם האפשרי. והי' ז"ש וברכה באה"ר, כנה"י ונפש ידי"ע דוש"ת בכל לונ"ח. (יפו, ב' אדר תרס"ט)

מתוך איגרת קצ"ו

... והנה הדבר פשוט, שאחרי כל הטצדקי אשר נקווה שיזמין השי"ת, הבוחר בארץ חמדה לתת לשם קודשו, בעבור ישמרו חוקיו ועדותיו, לא נוכל להמלא

⁸ יורה"דעה ס' רצ"ג, ושם בב"ח וט"ז ומגן אברהם ס"ס, תס"ט.

⁹ יורה"דעה ס' ל"ז, סעיף ג', סי' ל"ט, סעיף י"ג.

¹⁰ ע' פרי"מגדים וביאור הלכה אורח חיים, סי' שס"ד, ס"ב, וע' מג"א, סי' שצ"ב, סק"ב.

¹¹ ע' ויקרא רבה פ' א'.

מלהשתמש בהיתר המכירה, לכה"פ על רוב הפירות והכרמים, מפני שהפסק חיבור המסחר של שנה אחת יוכל חלילה להפוך את כל מצב המסחר גם לשנים הבאות, ובכגון דא אין דנין אפשר משא"א. אבל כל הקרקעות של ירקות ותבואה, שהם חמורים באמת יותר מהכרמים והפירות, מפני שאלה האחרונים רוב המלאכות שלהן הוא לאוקמי אילנא, וישנם כמה פתחים להיתר ע"פ עומקא דדינא, שאין כאן מקום ביאורם, וגם ע"ד ענין המסחר וההוצאה לחו"ל גם כן ישנם דרכי היתר, שראוי לסמוך עליהם בשעה"ד גדול כזה, בצירוף היתר המכירה. אבל קרקעות הזריעה, שבהם אין שייך הפסד לשנים הבאות, ועבודותיהן הן חמורות טובא, ודאי ראוי לנו להתאמץ לקרוא בקול גדול לאחינו נוצרי תורה ומצוות באהבה, שירימו תרומה לחזק את ידי השובתים בחריש ובקציר¹². וכאשר חפץ ה' בדינו יצלח תהי' בזה אתחלתא גדולה וטובה, להחל השרשת מצוות שבת הארץ בקרב עם ה' עובדי אדמת הקודש. והנני יוצא בזה מאת פני קודשם בציפייה לתשובתם הטהורה, והשי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו הנקרא על עמו ועל נחלתו, חותם בברכה מלונ"ח. (יפו, י"ב אייר תרס"ט)

מתוך איגרת ר"ח

... כמובן, גם פה אינני פנוי, גם בשבתי הרחק מהמון העיר ושאוונה הנני מוקף חובות רבים מאוד מאוד. הפרט בשנה זו, שנת הרת עולם של סדרי תיקון השמיטה, שהיא מטרדת גם בפועל ומעשה – ויותר ויותר מזה במחשבת הלב והגיון הנפש בעיון הלכה בפרטים ובהתנשאות המחשבה לכללות העניינים, שעיינינו רואות ואוזנינו מקשיבות רב קשב, חמדת הנשמה, להדר את המצווה ולפארה בכל הלכותיה הרבות והאיתנות מעבר מזה, ודלות המצב ואי-הכשרת חיינו לזה, עד שהננו מוכרחים להיות נדחקים לדברים רבים ועצומים להיתרים של דחק ולהפקעות של מצווה. ומ"מ שבת הארץ הולכת היא ופורשת את כנפיה על אדמת הקודש. ונכנסת ברוח חרישית בלב עם ה' היושב עליה. חתימות ההרשאות לתיקון ההפקעה מעבר מזה, השארת ענפי עבודה רבים שלא כדרך שאר השנים, שהעולם מוכן לזה, ושימת עין לשאול על פרטים ופרטי פרטים מהרבה לבבות עובדות ועמלות בחריש ובקציר בשדמות בת עמנו, עבודה המהולה בעמל גוף עם חיבה אידיאלית ועונג של קדושה פנימית, אשר לא נראה כמוה בכל הארץ ובכל הגוים – הנם אומרים כולם: הנה שנת הקודש באה, ורחשי קדושה לשם קדוש על אדמת הקודש הולכים ומתקדמים בחשאי, גם בנשמות אשר לא ידעו את מעמקי עצמן. אשרי העם שה' אלוהיו ... (י"ט תמוז תרס"ט)

¹² ע' שביעית פ"א, מ"ד.

מתוך איגרת רל"ב

... וע"ד השמיטה. כך הוא המנהג, שמלאכות שהן מהתורה, נעשות ע"י נוכרים. אחר שמוכרין את הקרקע, ע"פ דרכי היתר העשויים לזה, ומלאכות שהן דרבנן נעשות במקום דחק ע"י ישראל, וישנם כמה מחמירין שעושין הכל ע"י נוכרים. ובאופן אחר א"א, כי ע"י איסור הסחורה בלבד יעלה ההפסד למיליונים, ויחרב כל היישוב כולו ח"ו, ויש ממש סכנת נפשות בדבר. מ"מ ניכרת ב"ה שבת הארץ, בכמה דברים שאינם עיקר היישוב שמונעים מעבודתם, וכן מנטיעות חדשות נמנעין, ומ"מ עולה השביעית להוצאה רבה לכמה איכרים, מה שהם צריכים לשכור נוכרים לעבודה שהיו יכולים לעשות בעצמם. וכעת יש הכרח חדש להתיר מלאכות דרבנן ע"י ישראל אחר המכירה, כי באו משפחות רבות מתימן, עניים מרודים, יראים ושלמים מאוד, וכל פרנסתם היא מעבודת האדמה בתור פועלים, ואין דנים אפשר משא"א ...

איגרת רל"ז

אדוני הנכבד מאוד,

אתכבד בזה להודות לו על דבריו היקרים במכתבו הנכבד, ואבקש בזה מהדרת כבודו לשים לב לדברי אלה, שהנני מוכרח להציע לפני כבודו אחד מיסודי דתנו הקדושה, שהוא נוגע לענין שלנו.

מידת התורה כך היא: נמצאו בה מצוות חמורות ומצוות קלות, שכולן שוות לחובתנו בהן, ואין אנו מחלקים בין קלה לחמורה, רק כשמגיע איזו שעת הדחק ואונס גדול בדרכי החיים, אז חכמי הדת משימים את לבם לברר את הענין. אם הנושא הוא לדעתם מהמצוות החמורות, שנקראות "מן התורה", אינן נדחות מפני ההכרה של המצב, אפילו כשיש איזה ספק על החיוב שלהן. כי מידת הדת היא שלא להקל ראש בה, כ"א לדון את ענייניה בזהירות גדולה וכובד ראש. אבל אם המצווה ההיא שדנים עליה היא מהדברים שהם בכלל המצוות הקלות, שהן נקראות "מדרבנן", אז כשיש איזה מקום ליתן ספק בחיובן סומכים בעת הדחק ומקילים. ומובן הדבר שחוכמת הדת, כמו כל חוכמה מדעית, נותנת מקום לחילוקי דעות, וישנם דברים שלדעת אחדים מחכמי הדת הם מהחמורות, שאינן נדחין מפני הכרח גם כשיש מקום לספק בחיוב שלהם, ולאחדים מהם יהיו לדעתם הדברים ההם מכלל הקלות, שבמקום של הכרח ודחק מקילים בהם כשיש בזה איזה צד של ספק.

אבל זה הוא כלל גדול, שבמה דברים אמורים, שיש חילוק בין מצוות קלות לחמורות, דווקא במצב המנוחה והחופש, דהיינו כשמניחים את כל יחיד לעשות

כנטיית לבו, והיחידים או הרבים שמצטרפים מהם באים ושואלים את דעת חכמי הדת אין להתנהג. אבל כשיש כוח כופה ומכריח, בין שיהיה מישראל, או מאומות העולם, אז אין שום הבדל בין קלות לחמורות, וכל המצוות כולן יש להן בנוגע לזה דין של חמורות. וההיסטוריה שלנו מלאה מעובדות כאלה, שבשעה שהיו חפצים לכוף את ישראל לעבור אפילו על דבר קטן מהדת עמדו כנגד הכופים בכל כוח, ויש שהגיעו הדברים גם למסירות נפש.

מזה ידע הדרת כבודו, שאי אפשר כלל שתיפתר שאלת השמיטה בארץ ישראל, רק אם מצד הכוחות העומדים מחוץ לחוג הדת, לא יהיה על זה שום כפייה והכרח, אשר אז הננו מסכים עם אותם החכמים, שהכניסו מצווה זו בכלל המצוות הקלות, כלומר שהיא "מדרבנן", בזמן הזה, ושיש עם זה איזה צד של ספק בחיוב שלה, שעל כן ראוי להקל בה ע"י הפורמליה של המכירה. אבל אם מצד איזה כוח שיהיה יבוא ענין של כפייה, לכוף גם את הרוצים לקיים את המצווה מפני נטיית רוחם, או מצד שהם מאמינים יותר לאותם החכמים שסוברים שהיא מהחמורות, שאלה לא יוכלו למלא את חפצם, אז באמת יצא הדבר מכלל הקלות, ויהיה נחשב בכלל החמורות, ויוכל כל יסוד ההיתר כולו להתבטל, מה שהיא צרה גדולה לכללות היישוב, וממש נגד הפרינציפים הנעלים של אגודת יק"א והפקידות הנכבדה, החפצות בשכלול היישוב והתפתחותו.

ועתה אדוני, עלי להשיב דבר ע"פ הדת להאיכרים השואלים אותי, ופתרון השאלה תלוי רק בהסרת הכפייה מצד כבוד הדרתו, שאז אולי רק יחידים בעלי חסידות יחמירו על עצמם, שלא לסמוך על ההיתר, וכלל האיכרים יעשו עבודתם במנוחה ע"פ תנאי ההיתר, ואם תעמוד הכפייה על כל יחיד, נגד הדעות הליברליות, שכל בעל נפש ישרה הוא מעריצן, אז כל עמלנו לסדר את ההיתר הלא עולה הוא בתוהו. וכאשר ידעתי את הדרת כבודו לבעל נפש עדינה, היודע לכבד את הקודש, ואיש אשר רוח בו להביט במבט אובייקטיבי על החיים גם מחוץ לחוג פעולתו הנכבדה, על כן אבקשו: ישים נא כבוד לשם ה' אלהי ישראל ותורתו, ואל יתן מקום למערערים לומר "שהפקידות מייסדת אינקביזיציה נגד הדת", שהיא סולדת את כל אוהב צדק ומישרים לא פחות מאותה שהיא בעדה. הנני חותם בבקשה גדולה ונמרצה למלאות בקשתי, למען עתידות עמנו וארצנו הקדושה ולמען כבוד האגודה הנכבדה הפועלת רב טוב לבית ישראל. ולתשובת כבוד הדרת אדוני אחכה בכליון עיניים במוקדם האפשרי, בכתב או בעל פה, כפי אשר יחליט הדרת כבודו בחוכמת לבבו ועדינות רוחו הנעלה.

(יפו, כ"ד מרחשוון תר"ע)

איגרת רל"ט

גיה"ק הגיעני לנכון, ולא ידעתי עד כה כלל, שישנה איזו קופה ע"י, כי את "החבצלת" לא ראיתי. וכמובן אין אני יכול להתערב בעומק ענין זה, כי חלילה לי למשוי רשיעי לכל אחינו הכשרים, הסומכים על ההיתר מגודל הלחץ ותיקון הארץ. אבל בכל כוחי ואוני הייתי חפץ לעזור לאותם אשר נתן ה' רוח שהורה בלבם לקיים את המצווה הקדושה בלא הפקעה. ומקום יש בראש לשני העניינים, ללמד זכות על המתנהגים ע"פ ההוראה לצורך שעה ושעה"ד, ולהלהיב לבבות בדרכי נועם ואהבת המצווה, בהופעת אור קדושת ה' על ארץ חמדתו ת"ו. ואבקשה נא מכבוד גאונו רב חביבי שי' להודיעני בפרטיות מעמד הענין, עד כמה תהי' היד משגת לתמוך בעה"י לחפצים בקיום השביעית כמאמרה, יברכם ה', והנני בזה ידי"ע דוש"ת באה"ר. (יפו, כ"ז מרחשוון תר"ע)

מתור איגרת רנ"ג

זה זמן כבר שקיבלתי מכתבי כ"ג שי'. וע"ד שובתי שביעית, נתרבו עכשיו קצת שובתים גמורים ע"י השתדלותו של ידידי הגאון ר"י דוד שי', רידב"ז. אמנם איני מסכים על דרכו, שהוא מערער על המתנהגים ע"פ הוראת חכמים, ויש בזה משום ביטול מצוות ישוא"י ולעז ראשונים אבל בעצם הענין ניחה לי טובא, שיימצאו שומרים גמורים כדת תוה"ק בלא הפקעה, אבל ע"ד התמיכה ראוי לתמוך ג"כ את העובדים שמונעים עצמם ממלאכות של תורה, כדת ההוראה, שעולה להם בדמים יקרים, ולעניים הוא דבר גדול. והשי"ת יעזור את שאר עמו, ויקרב גאולה לנחלתו במהרה ... (יפו, ז' טבת תר"ע)

מתור איגרת רס"ב

ע"ד ההגנה מההפסד העלול לבוא ע"י השביתה, שהדברים יגיעו כדי להגן על העובדים, שלא תפסד חלקתם, שהסכמתי כבר לתקן זה בחרישה. הנני בזה להודיע לכבודם, שלא אוכל להטיל את הוצאות החרישה על השובתים יותר מפעם אחת. על כן אם מצד העובדים יהיו השובתים מוכרחים לחרוש דווקא כעת בזמן החרישה הכללית, אזי אם יהי' צורך לחרוש עוד הפעם, לא תהי' ההוצאה מוטלת עליהם, כ"א על העובדים. ומה טוב שיוותרו העובדים, ותהי' החרישה אחרי עבור איזה זמן כחודש ימים, ותספיק חרישה אחת להגנה הדרושה. ופשוט שחלילה לזרוע על חלקם של השובתים בכל אופן שבעולם ... (יפו, ג' שבט תר"ע)

מתוך איגרת רע"ב

יקרת הדר"ג קיבלתי, וברוב שמחה קראתי את דבריו היקרים. ובענין הנחת חלק ארץ לקיום מצוות שביעית, כבר העיר כן הגאון בכור אלישר, החכם-באשי המנוח ז"ל מירושלים, בסדר התיירו, אמנם לא נחית לטעמא דמר נ"י. אבל אנכי ראיתי, שאם ניתן קצב אחד לכל, יעשה הדבר רושם של קביעות, כאילו בזה מקיימים מצוות שביעית כתיקונה. ע"כ הרחבתי את הדבר יותר לחומרא, ולטובת ההזכרה של חובת המצווה כמאמרה, ע"י מה שלא ניתן ההיתר גם אחרי המכירה כ"א על כל מה שנוגע למצב קיום היישוב. וישנם בכל מושבה חלקים רבים, הרבה יותר מדונם לכל איכר, שאינם נוגעים לקיום היישוב, כמו גינות לשם פאר, וזרעונים שאינם עיקריים כ"כ בחיי המושבות, שאפשר להתקיים מבלעדן, ומה שאיננו עיבוד איננו בכלל המכירה. ובזה המצווה מתקיימת, עכ"פ שלא תשתכח תורה שביעית, ומזקקת לדרוש בשאלת חכם על פרטים, וכמובן משתנית היא ההוראה לפי הכרח המצב, שמזה משתרש בלב, שבכל כוחנו אנחנו צריכים להשתדל לקיים המצווה כתיקונה, ושההיתר הוא היתר של דוחק השעה, יותר ממה שיכול להשריש כזאת קצב שווה לכל.

ודימוי הדר"ג "מלקט שו"פ", נאה הוא מאוד לענין השמטת הפירות, שא"א לקיים "ואכלו אביוני עמך" הנאמר בה, אבל לא לענין עבודה, אם לא כשנדמה הדבר לביטול דין עבד עברי כולו כשאין היובל נוהג, משום שאין הפרט של "עד שנת היובל יעבוד עמך" יכול להתקיים בנרצע, כערכין כ"ט, א'.

ולענין עקירת כלל המצווה, הנה להסוברים שהיא מדרבנן מתקיים חלק המצווה ע"י מה שישראל אסור לעשות העבודות שהן מה"ת בשמיטה של תורה, ע"פ סדרי ההוראה הנהוגה, רק אם שמיטה דאורייתא, אז ע"י ביטול המלאכות דרבנן כולן, חשוב עקירת כל המצווה, וזה מתוקן באמת ע"י השיור. אמנם כבר הונהגו, שלא להתיר נטיעות חדשות, ונטיעה לרובא דרבנותא היא דרבנן, א"כ נשאר עדיין חלק מדבריהם גם לפי ההוראה ...

(יפו, ב' אדר תר"ע)

מתוך איגרת רפ"ז — "איגרת השמיטה" ✓

אחים אהובים ונכבדים! הנני מוצא לי לחובה להביע דברי לכם על דבר סדר ההנהגה בענייני חובת השמיטה בשנתנו זאת, שנת השביעית המוחזקת בידנו. אין צורך להודיע לכם את הידוע, כי מצד עקת המצב טרחו גדולי ישראל מאז, הגדולים חביבי האומה ואוהביה מנפשם, להסכים להיכנס בהיתר בפירצה דחוקה, למצוא נתיב צר ע"פ דרכה של תורה לקיום היישוב החביב, כחוק לישראל להורות כזאת במקום דחק עצום ורב, ע"י סדר ההפקעה שעל-ידי המכירה הנהוגה. אמנם רבים וגדולים, גדולי תורה, גדולי יראה קדושה, וגדולי

שם טוב, שתו על המתיקים, לערער על הוראתם, אבל כהאוסרים כך המתירים לבם בר בקרבם, ומחשבתם הרצויה לשם שמים, לטובת האומה והארץ, היא סמכתם, להחזיק בדרכם אשר דרך הקודש יקראו גם לה.

אלה הגדולים אשר נטו את שכמם לסבול בעול הוראה זו, שמו להם לקו להתרחק בכל היכולת מפגוע בכל ענין שהוא אסור מן התורה, ודרך ההיתר ערוך הוא לכל העניינים שיש יסוד חזק שעיקר חיובם הוא מדרבנן, שמצד המצב הנדחק אנו מפקיעים את חיובם ע"פ הוראת המכירה.

והנה אם נחזיק בדרך ישרים זאת, אשר הכלל כולו בכללות היישוב, זולת פרטים היוצאים מן הכלל, רק בתכונה זו יוכל לעמוד, אז צורת המצווה ביסודה מן התורה תעלה בידינו, וזכרה לא יישכח מפי זרענו, וכפי אותה המידה שיתרחק היישוב באה"ק, יוכל המצב להיות הולך ואור גם בנוגע לקדושת השביעית, לשלום עמנו וארצנו הקדושה, למנוחת נפשם וכבודם, עד אשר אור חדש, אור גאולה וישועה, יאיר על ציון.

וממוצא דבר נוכל לדעת כמה רע ומר הוא מעשה היחידים, אשר יעשו מבלי דעת לשלח רסן מעל פניהם, מבלי להשגיח על כל גדרי ההיתר, בחללם את קדושת השביעית בעצמם, במלאכות האסורות מן התורה, אשר לא כלל אותם ההיתר המוטבע בהוראת ההפקעה. אלה האנשים מקלקלים הם עלינו את השורה כולה, ורעה רבה הם עושים ליישובנו, היונק הרך שצריך הוא כל כך טיפול ושמירה, בהוציאם עליו שם רע, שמושם בו קודש למרמס ושענייני הדת, התורה והמצווה נעשים בו הפקר ח"ו. והנהגה בלתי-הוגנת זאת כשהיא מתרחבת, חלילה, מוכרחת היא להגדיל את הנטייה בלב כל חכמי ישראל, גדולי התורה, בהסכמה אחת לסלק את ידיהם מהיתר ההפקעה, ולהתאמץ להעמיד הכל על דין תורה ממש. כי איככה זה יוכלו ויראו, שעל-ידי כסות-עיניים של ההיתר שעל-פי ההפקעה, שנעשה בכל כך חרדה, וכל כך זהירות, יוצאות פרצות גדולות כאלה, להרים יד בתורה, באין בושה ושימת-לב. ואנחנו כולנו הלא יודעים אנו כמה אי-אפשר הוא הדבר, שיעמוד היישוב ויתכונן, לפי מצבו בהווה, בלי היתר ההפקעה, שצריך להיעשות כדין וכדת דווקא ע"י רבנים מובהקים וידועים בתורה ויראת-שמים.

על כן, אחי היקרים, קולי אליכם אקרא מנהמת לבי, חמלו וחוסו על נפשותיכם ועל נפש היישוב הקדוש, על קיומו ועל כבודו, ואל תצאו מגדרי ההיתר, אשר נוסד בתור הוראת שעה לתיקון היישוב, בכל עת אשר יראו אותם חכמי ישראל שהוראה זו מוטלת עליהם, שהמצב מכריח עדיין להתנהג על פיו, ולפי גדריו ודרכו המיוחד, שהיא לפי מצבנו דרך ישרה שהיא תפארת לעושיה ותפארת מן האדם.

הישמרו נא מעשות בעצמכם כל מלאכה האסורה מן התורה בשביעית, ומהרחיב

את המעשים שאין היישוב ניזוק כשהם מתאחרים עד אחר שנת השמיטה, כגון נטיעות חדשות, והברכות והרכבות, שכולן צריכות שאלת חכם לפי ענין ההפסד ושעת הדחק. וק"ו שחלילה להקל בשום דבר מקדושת שביעית, בלא הוראה מיוחדת, בכל הקרקעות שלא נכנסו בכלל המכירה, ובייחוד בערים ובפרוורים, שאין יסוד ישובם עבודת קרקע, אלא שהיא מצורפת אל ישוב הבתים לשם פאר והידור, שקדושת שביעית נוהגת בהם בלא שום צד היתר, כ"א מה שמותר ע"פ עיקר הדין, ע"פ הוראת חכמים. ובזה תהיה שבת הארץ בולטת וניכרת על אדמת הקודש, למנוחת לב כל אוהבי ה' וחושבי שמו, ותשאו חן וחסד בעיני אלהים ואדם.

ואל יעלה על דעתכם אחי היקרים, כי בשמירת המלאכות של תורה שלא תיעשינה ע"י ישראל יוזק היישוב, מצד יחוסו לשאלת אחינו הפועלים. כי באמת מעטות הן המלאכות האסורות מן התורה, ולרובן נמצאים איזה דרכים בלתי כבדים, שמוציאים אותן מידי חומר של תורה ומעמידים אותן בכלל המלאכות דרבנן. אין פה המקום לבאר את דרכי ההוראה בזה בפרטיות, שאפשר רק לשימם לפני כל שואל באר היטב, אחרי הידיעה הנכונה במצב הענין. אבל בכלל הנני צריך לבאר, שרק החרישה, הזריעה, הקצירה של כל מיני יבול האדמה והאילן, והזמירה, הינן המלאכות שיש להן כוח של איסור תורה ובכולן ישנם איזה אופנים וצדדים, שעל-פי שאלת חכם במקום של דחק, להורות באיזה עצה לטובת היישוב ולתיקון הפועלים, אשר עיניהם נשואות אל עבודתם בפנים, לקהל, חוץ ממלאכת הזריעה שעליה אין שום צד ואופן בעולם לגלות בה שום היתר להיעשות ע"י ישראל, וליתר המלאכות כשבאים לידי שאלת חכם אז עת ומשפט ידע לבו, ויכווין הכל כתורה פעם להחמיר ופעם להקל. אבל חלילה וחלילה שתנינן לכל אחד תורתו בידו, בדברים כאלה התלויים באובנתא דליבא ובשיעורי חכמים בעלי הוראה מובהקים, שתוצאות הנהגה כזו אינן כ"א קלות ראש והפרת תורה, חלילה.

מובטחני, אחי היקרים, בקדושת נפשכם וביושר לבבכם ובחמלתכם על כבוד ארצנו הקדושה וכבוד היישוב, מחמד לבבנו ומשאת נפשנו, שתקבלו דברי אלה ברצון ותדעו לכבדם ולשומרם בקדושת אמת ואמונת אמן.
(איגרת זו התפרסמה בעתון "החרות" בירושלים, ד' ניסן תר"ע)

מתור איגרת רפ"ט

... והנה כ"ז הוא מה שנוגע לשנתנו זאת, אבל עלינו לדאוג ג"כ על מעמד השמיטה בקביעות. ואם יחננו ה' ומשיח צדקנו יבוא במהרה בימינו, ולא נצטרך לכל אותם האמצעים, מ"מ לא איבדנו את שכר מצווה של השתדלותנו להעמיד

קדושת הארץ, אם חלילה יתאחר הזמן. כדי לקבוע קדושת השביעית לדורות, אנו צריכים ראשית כל לכונן מוסד גדול, שיספיק לתמוך בידי כל בעלי השדות של מזרע תבואות, זרעים וירקות, וכיוצא בהן, שאינם קשורים בקשרי מסחר, שאם אך יותן להם סיפוק פרנסתם במשך השנה יוכלו לשבות. והקופה צריכה להיות עשירה כ"כ, באופן שתוכל ג"כ לתמוך בידי הפועלים, אשר יתבטלו מעבודתם. ויותר טוב הוא, שהאגודה שתהי' עסוקה בזה תכונן מעשי, לייסד עבודות כשרות של בנינים ושל חרושת המעשה, שתעסיק בהם את הפועלים בכל משך שנת השביעית.

וכשתהי' הקופה מושפעת בפועלים חרוצים, העוסקים בעבודת הקודש הזאת בזרוע וגבורה, נוכל להמשיך הדבר שאפילו בכרמים ובפרדסים, שהמכירה והשכירות לגוי היא מוכרחת בהם, מפני הפסק המסחר. מ"מ אפשר להנהיג שתהיה באמת ההפקעה נעשית ע"י שכירות לגוי בהבלעה, ופועלים גויים יעבדו גם בהם, וכל פועלי ישראל יהיו עסוקים בבנינים, ובכל ענפי התעשי' שתכין האגודה, בייחוד לצורך תשלום חסרון העבודה של שנת השביעית. (יפו, ו' ניסן תר"ע)

איגרת ש"ד

מכתבו הנכבד מכ' אייר העבר הגיענו לנכון. ואתכבד בזה להודיע לכבודו, שהמעוות של העבודה הקרקעית, שהיא נעשית בהקרקע של "הקרן הקיימת לישראל", הוא רק מה שהם עושים על דעת עצמם, ולא באו לשאול שום שאלה, אי אלה הן העבודות המותרות להיעשות אחר המכירה ע"י ישראל, ואיזה מהן הכרח הוא שיעשו ע"י נוכרים, ולא הציעו לפני כלל את הענין, למען אדע איזה דברים יש כאן שההכרח הוא גדול עד שאי-אפשר לעכבם על השנה הבע"ל, ואיזה דברים אין שם קלקול היישוב אם נדחה אותם על השנה של חול הבע"ל. כי בכלל לא התרנו לנטוע נטיעות חדשות כלל, רק אחדים ישנם יוצאים מן הכלל שהי' שם הפסד גדול מאוד, שהתרנו הנטיעה ע"י נוכרים, ובצירוף של היתרים ידועים ע"פ ההלכה. וכ"ז שייך כשבאים לשאול בתורה, אבל כשעושים את הענין חול, ומתנהגים כשאר השנים, בלא שום הרצאת דברים לפני מורה דת ותורה, זהו חילול דת תוה"ק, ע"י קנין האומה באה"ק, שאנו חייבים למחות ע"ז בכל עוז וכל מי שרגש כבוד האומה חי בקרבו צריך להיות נשמע לדברינו.

(יפו, ג' סיוון תר"ע)

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

איגרת ש"י

הרב ר. צבי קאהן, קובל לפני על כבוד הוועד והמושבה בכלל, שהם מונעים אותו מלהדר איזה הדורים, שהוא חפץ לעשות בפירותיו לשנה זו מפני חשש השמיטה. ובאמת אנכי התניתי וביארתי ביסוד ההיתר, שאין ראוי לכל אחד לכופ את חברו וכל מי שרוצה להדר ולקיים דיני שביעית לכל פרטיהם, אין למנוע ממנו. ואין בזה שום לעז, כי הכל יודעים שישנן כמה שאלות, שכל קהל עדת ישראל סומכין על המקילין, כמו סרכות, וחדש בחו"ל וכיוצא בהם, ומ"מ אין מוחים כלל בידי המהדרים שחפצים לצאת גם ידי המחמירים. והארכתי קצת בזה בספרי "שבת הארץ".

ע"כ אבקש בזה את כבודם שלא יפריעו את הרב ר' צבי קאהן, מכל ההידורים שהוא חפץ לעשות בשלו, רק שיקבל עליו שלא יוציא ח"ו שום לעז על ההיתר, הנהוג ע"פ גאוני קשישאי וע"פ יסודות חזקים מש"ס בבלי וירושלמי, וגדולי הפוסקים קמאי ובתרא וסברות ברורות, שכדאי לסמוך עליהן בתור הוראת שעה, בשעת הדחק הגדול הזה לטובת ישוב ארצנו הקדושה. וכל המתנהגים בגדרי ההיתר, אשר ביארתי אותם, להיזהר במלאכות שהם מה"ת, לעשותן ע"י נוכרים, או ע"י שאלת חכם באיזו עצה בדברים המסופקים, ובמלאכות דרבנן ע"י ישראל אחר המכירה, אין עליהם ח"ו שום חשש כלל, מפני שהם עושים כתורה וכמצווה, ככל דרכי הוראות או"ה הנידונים בעם ה' שלומי אמוני ישראל, ע"פ הש"ס והפוסקים מעולם. והנני חותם בברכה ורוב כבוד כנה"י.

(יפו, י"ט סיוון תר"ע)

איגרת שי"א

מכתב ידי"נ כ"ג שי' הגיעני כעת. ותמיהני מאוד למה משיאים כוונות זרות בדברי, איזה אופן מצאו לתלות בי שאכופ את אותם שאינם מסכימים ע"פ דעתם על ההיתר, שיאכלו מה שאסור לפי שיטתם. כוונתי היא רק, שאני מחוייב לעמוד בפרץ נגד המוציאים לעז על אותם הבאים ליישב את ארץ ישראל, ובאין להם דרך אחרת הם מוכרחים לסמוך על ההיתר, שכבר יצא טיבו ויש לו ידיים בשיטות התלמודים והפוסקים, שהוצאת לעז זו מזיקה את היישוב היזק רוחני והיזק חומרי. היזק חומרי, כאשר הדבר אי אפשר שהכל יקיימו את דיני שביעית בלא הפקעה, ואם לא יוציאו לחו"ל את הסחורה, את היין ואת תפוחי-הזהב והשקדים וכיו"ב, ממש תשם הארץ, חלילה, ויחרב היישוב החדש, ועמו מוכרח להיות נהרס חלילה היישוב הישן ג"כ, כי למתבונן בעין פקוחה הם שניהם אחוזים זה בזה. והיזק רוחני, שע"י פרסום האיסור תיסתם הדלת של הכניסה לא"י, לבנותה בבנין של נטיעה וזריעה ומסחרים ביבולה, לפני כל שלומי אמוני

ישראל, ואז יהיו הבאים רק משליכי הדת אחר גווס, ואין שיעור לנפילת היהדות בא"י בכלל, שתוכל להיות נצמח מזה. כי עכשיו, אע"פ שבאים ג"כ החופשים, מ"מ בכל מושבה נמצאים ובאים ג"כ בעלי תורה ויראה, והם מתאזרחים בתור בעלי-בתים חשובים, ומתוך כך מוסדי הדת מתחזקים בשמירת הכשרות וכיו"ב, אבל אם תיסגר הדלת לגמרי בעד יראי ה', כי קיבלתי מכתבים, וגם השכל נותן, ששום אדם עשיר, אפילו ירא שמים, לא ירצה להשקיע רכוש בא"י, בזה"ז שאותותינו לא ראינו בעוה"ר, באופן שע"י השביעית יופקעו כל יסודות מסחרו, ואין שיעור לנפילה הרוחנית. וההיזק השני שיש בזה ברוחנות הוא, כי כפי המצב של היישוב הלא אי-אפשר בשום אופן שלא ישתמשו רובם בהיתר ההפקעה, ואם מורים להם שאע"פ שההיתר בא מצד הדחק, מ"מ הוא היתר כשר ע"פ דין תורה, אז הם בעצמם נזהרים בשארי עניינים של קדושת התורה והמצווה, וגם בענין שביעית עצמה הולכים הם בזהירות, עכ"פ רבים מהם, ע"פ סדרי ההיתר שמתרחקים מאיסור של תורה, ומתייחסים בכבוד להוראת רבנים על כל פרטי ענייניהם, ומתוך כך כללות קדושת ישראל מתחזקת ותופסת מקום, מה שא"כ אם יחשבו שכל מה שעושים יעשו באיסור והם רשעים ועבריינים, אז מתוך הייאוש והקצף יוכל הדבר להביא לנתיקת עול והפרעת התורה המצווה בכמה עניינים, עד שיצמח מזה חלילה חורבן גדול לכללות היהדות באה"ק. ע"כ מי שהוא בכלל רואים את הנולד, ורוצה לעבוד את ה' לא בהתפעלות של דיון לבד, כ"א בשכל צלול וחשבון ברור, כמו שראוי לאדם אשר חננו ה' דעת וחשבון, יחליט בדעתו שאנו חייבים לעמוד על המשמר, שלא יאבד ההיתר, נהוג ע"פ ההפקעה, את כוחו, וכיוון שהונהג הדבר הזה כשלוש שמיטות, ולא מיחו ע"ז גדולי הדור באה"ק למעשה, ופנים בהלכה יש ע"ז, שכל מי שיש לו דעה ישרה מוכרח להודות עליהם, למה זה יהיה בעיני כ"ג לתימה אם אני אומר, שנגד כל מי שיצא לשוות את רבים מאחינו ב"י לרשעים, ולגרום ע"י חורבן רוחני וחומרי לארץ אבותינו, שהנני מוצא את עצמי מחוייב לצאת כנגדו. אבל על אנשים פרטיים, הרוצים להחמיר על עצמם, מי זה ח"ו יעיז ללחום נגדם, ואיך אפשר גם לחשוב שזוהי כוונתי.

וע"ד חיפוש דברים שראוי לתלות בהם המחלות, לע"ד אין לנו חטא גדול משנאת חינוס, שאנו שקועים בו בעוה"ר, ויותר מכל מקום מצא לו יצרא בישא זה מקום אצל יראי ה' ות"ח, ויותר מכל מקום באה"ק. וזהו לפי גודל קדושתה, מתחזק צד המחריב לחבל ולהשחית. ואנו צריכים להתאמץ בדור זה להחזיק במידת השלום ולהרבות אהבה ואחוה בישראל, ולהרבות כבודם של ת"ח המוחזקים וידועים לאנשי אמת ועובדי ה' בכל לבבם, שאינם חסים על ממונם ועל כבודם, רק בשביל כבודו של הקב"ה וכבודן של ישראל וטובתן בעולם. ובטוח אני, שאם נחזיק בדור הקדוש הזה, יסיר ה' כל מחלה מעמו ומארצו, ויצוה את

ברכתו בכל מעשי ידינו, ויישוב אה"ק ילך ממדרגה למדרגה בעליה אחר עלייה. וכל מה שיוסיפו אחינו בני עם קדוש לבוא ולהתיישב בארץ חמדה, כן תהיה יותר אפשרות להרחיב את גבול שמירת קדושת השמיטה, כי לא יצטרכו רבים מהם לשלוח את יבולם לחו"ל, ויאכל הכל בקדושת שביעית ובלא העברת איסור סחורה, וישמח לב אוהבי ה' וחושבי שמו.

ובכלל אין זה דרך התורה כלל, לבנות דין ע"פ יראה חיצונית של עונשים, ה' ישמרנו. אנחנו צריכים לברר ממקור התורה, אם יש מקום לסמוך על היתר זה בשעת הדחק או לא. ואם יעלה בידנו שיש מקום לסמוך, אז אסור לנו לתלות את העונשים בזה, כי אין הקב"ה עושה את תורתו פלסתר ח"ו, ואנו צריכים לפשפש מעשינו, בעניינים אחרים, במעשים ובמידות, שרבה בהם המכשלה בעוה"ר, כאשר האריכו בזה גדולי צדיקי הדורות. וה' ישים שלו' על עמו ועל נחלתו. (יפו, י"ט סיוון תר"ע)

איגרת שכ"ג

מכתב כתר"ה היקר הגיעני, בהיותי יושב פה במושבה רחובות ת"ו. והנה כוח המכירה שעשיתי הוא עולה ג"כ על כל המושבות של יק"א והברון, וחברת "גאולה" ג"כ בכלל ע"פ הרשאות ראשי המנהלים כראוי. ולדעתי אין להרעיש עולם ע"ז בענין שביעית בזה"ת, שכ"כ רבו בו הצדדים להקל, במקום דחק והפסד היישוב. ובאמת במושבות הסמוכות עשיתי ג"כ הרשאות מיוחדות, שבאו עא"ח ג"כ האיכרים הפרטיים כולם, ואפי' אותם שהם תחת רשות הברון ויק"א, לרווחא דמילתא. אך על המושבות הגלילות כתב לי ידי הרה"ג ר' טודרוס הכהן נ"י מראש פינה, שהוא הוחזק כבר לעשות את תיקון המכירה שלהם ע"פ ההוראה המוסמכת מאז, כמובן שסמכתי עליו, וכפי הנראה עשה בלא הרשאות מיוחדות מהפרטים, מפני שכן ה' המנהג בשמיטות שקדמו, באותן השייכות להברון ושתחת יק"א, שנמכרו ע"פ הפקידות. וכמובן אין להרהר אחר מה שכבר הורו זקנים, שאפי' קולא שהונהגה מפני טעם, שעבר הטעם, ג"כ אין מבטלים אותה כ"ז שלא עמד ב"ד וביטלה, כהא דירושלמי פ' במ"ד, אהא דטבילת פתילה בשמן שריפה לבת ישראל שהותרה בשעת משלחת זאבים ולא עמד ב"ד אחד וביטלה, וק"ו כ"ז שהטעם נוהג. ונהי שמי שאינו מוכרח, ויכול להשתמט מהורות בזה, אין לנו למושכו בעל כורחו, אבל לערער על מה שנעשה ודאי אין כדאי.

וכבר כתבתי לכמה גדולים, שבזמן הזה אם סמכו על דעת הרז"ה וסיעתו, שלא ה' היחיד בדבר, כמבואר מלשון הר"ן בגיטין במקומו¹⁸ שהיו כמה חכמים בעלי

¹⁸ פ' השולח, בענין פרוזבול.

דעה זו, שבזה"ז שאין יובל, אפי' מדרבנן, מצד ביטול ב"ד הגדול, אין שמיטה נוהגת כלל אפי' מדרבנן, אין כוח בידינו למחות בידם כעת שנתרבה הדחק למעלה ראש בענין זה ע"י התרבות היישוב החדש. והראב"ד¹⁴ שעליו כתב הרמב"ן שחזר בו¹⁵, אין חזרתו ברורה כלל, וכמו שכתבתי קצת מזה במבוא לשה"א. ויותר מזה הוכחתי לעצמי, ולא רציתי להעלות על הכתב ברבים, שלא להחליש הענין משום כבוד אל' הסתר דבר. נוסף ע"ז אין אנו יכולים לבטל לגמרי הספק של מנין השנים, שלא הי' אצל הראשונים, שכ"א החזיק בשיטה ברורה שלו, ואנו לא נדע כ"כ ברור למי מקדושים נפנה. ואע"פ שהוסכם להתנהג כמנהג הגאונים, אין המנהג מברר את הספק לגמרי, שבידי בעל "כפתור ופרח"¹⁶ היו מסופקים, וקצתם היו נוהגים בשנה זו וקצתם בשנה אחרת, הרי שלא הי' בידם מנהג קבוע לגמרי ונפסקה בזה הקבלה. וכבר הזכיר המבי"ט¹⁷ ג"כ צירוף זה של ספק השנים. וחוף מזה נוסף לנו מה שכתב בה! א"י המיוחס להטור, שכשיש ארנונה אין קדושת שביעית כלל על הארץ מדינא, וחזי לאצטרופי לכל הנ"ל בשעה"ד. ע"כ לע"ד ראוי להרגיע ישראל, ובצירוף המכירה הנהוגה שלא לערער כלל וכלל, ולכה"פ להעלים עין, וה' הטוב יכפר בעד¹⁸ כי כל כוונתנו היא לש"ש לטובת עניי עם ה' וטובת ישוב אה"ק. והנני בזה ידי"ע דוש"ת באה"ר. (רחובות, ט"ז מנחם-אב תר"ע)

איגרת שכ"ו

מכתבו היקר הגיעני, ודבריו טובים ונכוחים בעיקר הדיון, אמנם כבר פשט המנהג באה"ק מימי מרן הב"י ז"ל, שבקרקע של גוי אין קדושת שביעית נוהגת, ואיסור סחורה וחובת ביעור נפקע ממנה גם לכמה דעות מהמחמירים, אשר ע"כ הנהיגו גאוני הדור מתחילת היישוב להפקיע חובת שביעית מהקרקעות ע"י מכירה לנוכרי, שהיא מותרת, במקום שהדבר נוגע להפסד גדול לישראל, ע"פ דעת גדולי הראשונים. וע"ז סומכים רוב אחב"י העובדים את אדמת הקודש, וכבר קיבלו זה ההיתר כל ישראל ע"י מה שקונים מכל גידולי אה"ק גם בשנה השביעית, ובפרט במקום מצווה כהא דאתרוגים, שאם לא נמצא ע"ז עצה תתבטל המצווה לגמרי ח"ו ע"י המורכבים של הגויים. מיהו כל מה דאפשר מתקנים אנו להתנות, שכל המחיר הוא רק בעד המכשירים והטורח, לא בעד גוף הפרי, אבל בכל מה שאי

14 שם.

15 שם.

16 ע"ש פ' ג"א.

17 ע"ש בתשו' ח"א, סי' נ'.

18 דברי הימים ב', ל', י"ח.

אפשר בתיקון סומכין על היתר ההפקעה בשביעית בזה"ז, שיש עליה צדדים רבים להקל.

איגרת של"ד

אחים נכבדים, חברי אסיפת המחאה בראשון-לציון, שלום וברכה. זה מקרוב באה אלי השמועה בדבר אסיפתכם הנכבדה ומטרתה למחות נגד הרדיפות, אשר בני המושבות סובלים מאחדים מיושבי ירושלים עא"ק ת"ו, ע"י הערעור שהם מחדשים על ההוראה המוחזקת מגאוני עולם נוחי נפש ז"ל בדבר השמיטה, ואשר הונהגה בלא ניגוד מעשי מאז החל היישוב בארץ.

מסופק אני בעצמי אם יש לי רשות להיכנס בתחום שאינו שלי, להגיש איזו דרך לאנשים מעשיים כשהם רואים לעשות איזה דבר לטובת היישוב לפי נקודת השקפתם בדרך החיים והמעשה. בכל זאת, בתור איש מישראל האוהב את כל אחיו אהבת אמת וחפץ בטובתו של היישוב החדש והישן כאחד, ויחד עם זה הננו מתכנסים בעובי הקורה ביסוד הענין אשר גרם לכל הסיבוך, הנני מרשה לעצמי להעיר את כבוד הנאספים הנכבדים כולם, שישימו אל לבם כמה סבלנו מאז ע"י מלחמת אחים, שהניחה לנו לעזבון את "ימי המצרים" ונאד הדמעות שלהם.

ויראו נא דווקא כעת, בעת מרירות הנפש והתרגשות הלב, את גדולתם הרוחנית, את ישוב דעתם ורוממות רוחם להתנשא מעל לקטנות של קנטוריות כמו אלה, ישו נא בדעתם כי כבודה של ירושלים הוא כבודנו, כבוד האומה כולה, שאנו מתאמצים תמיד להוקירו בגאון רוח ושכל טוב. אם יבוא הדבר שתסכים האסיפה הנכבדה לעבור על כל המאורע בשתיקה ותחת דבר שפתיים לעסוק בפועל בהתעצמות ישובנו הקדוש בא"י בהשקט ובמנוחה, היה הענין מביא נחת רוח גדול להרבה ישרי לב המיושבים בדעתם והמצפים לטובת עתידנו על אדמת הקודש.

אבל גם אם יוחלט הדבר שתצא איזו הרצאה לרבים מכללות האסיפה, אחשוב שנאה והדור יהיה שלא ימצא בה שום דבר שלא כנימוס, שום פגיעה בכבודו של שום אדם ומפלגה, כי אם להודיע לכלל עמנו הפזור בגולה את הדבר הידוע, שהיישוב החדש הולך הוא את דרכו במסילתו הבטוחה, ובכל דרכי החיים המעשיים, הנוגעים בגבול הדת וההוראה, איננו זו מהוראתם של הגאונים המפורסמים בישראל מאז בגדולת תורתם וצדקותם, שהכירו את ערכו הגדול של היישוב וידעו מה הוא לישראל ותקוותו, ואיננו נתן שום ערך לדברי אחרים הבאים להצר את צעדיו. הסכמה ברורה זו, מוסכמת היא מכללות האומה כולה, אשר התנהגה בפועל ובמעשה ע"פ ההוראה המפורסמת, ביחוד בדבר שאלת

השביעית, מאז אשר זכינו לראות בייסוד ישובנו החדש על אדמת קודשנו. דברים ברורים ורצויים כאלה היוצאים באמת מתוך הלב ראויים הם, לדעתי, לעשות את תפקידם, כמו שאמרו "לא כחל ולא שרק ולא פירכוס – ויעלת חן". (נדפס ב"האור", כ"ב תמוז תר"ע, וב"החרות", כ"ט תמוז תר"ע)

מתוך איגרת ת'

מכתבם הנכבד מאוד מיום ה' דנא קיבלתי. וע"ד אשר העירו רבים את כבודם בענין האילנות, אשר ניטעו בשביעית באיסור, שע"פ המשנה, תרומות פ"ב, ג', צריכין להיעקר, אני משער שכוונתם של המעירים היא על יער הרצל, שניטע באמת בשביעית, וע"י הפועלים העברים, וזה היה למורת רוחי וחוף לגדרי ההיתר, אשר נהגו בו שלמי אמוני ישראל בכל השמיטות אשר עברו על היישוב, ואנכי הודעתי לרבים, שכל עיקר הענין שאנו נכנסים, מפני הדחק הגדול, לתוך הפירצה הדחוקה של ההיתר בענין שביעית, ע"י המכירה שהונהגה מאז, הוא בא רק כדי לקיים את היישוב באותם העניינים שאי-אפשר לדחות אותם, וגם באותם העניינים פירסמתי שהעבודות שמעיקרן אסורות הן מן התורה, ייעשו בשנה השביעית ע"י נוכרים, וידי ישראל יתעסקו, גם אחרי היתר המכירה, רק ביתר העבודות, שיסוד איסורן הוא רק מדרבנן. ובזה הרווחנו הרבה, שכלל היישוב קיים את השביעית של תורה, ויצא גם ידי חובת המחמירים מרבתינו ז"ל, הסוברים שגם בזה"ז שביעית היא מה"ת, והסמיכה על היתר המכירה באה רק כדי להתיר על ידו, מצד הדוחק הגדול וצורך השעה של מעמד היישוב, איסורי דרבנן שהם עבודות שע"י נוכרים באיסורי תורה, שהם כשבות דשבת, שאינו כ"א מדרבנן, וע"י ישראל – עבודות שהן ביסודן מדרבנן. ויען שההיתר בכללו ניתן רק מצד הדחק הגדול, על כן הודעתי, שכל דבר שאין היישוב מוכרח לו לקיומו, ושאפשר לו להידחות עד אחר שנת השביעית, לא ייעשה בשביעית. מכלל זה היו ג"כ נטיעות חדשות, שלא נטע שום אדם כשר מישראל בכל מרחב היישוב, בכל שנת השביעית גם אחרי ההיתר, בכל מקום שהיה הדבר אפשר להידחות, בלא הפסד גדול.

אמנם מצד הדין, ע"פ יסוד ההוראה להתיר ע"י ישראל מלאכות שאינן מן התורה, היה אפשר להכניס בכללן גם נטיעה. שהרי הרמב"ם (פ"א, ה"ה, דה' שמיטה) הכניס את הנטיעה בכלל מלאכות דרבנן, שאין לוקין עליהן כ"א מכת מרדות ולא מלקות של תורה. ומה שקשה על הרמב"ם מסוגיא דגיטין (ד', נ"ג, ב'), דאיתא שם בפשיטות על הנוטע בשביעית "הא דאורייתא", כבר ביארתי במבוא לס' "שבת הארץ" (ד', ז', ע"ב), שיש נטיעה שהיא מה"ת, שהוא הנוטע גרעין כדי להצמיח אילן, שהיא זריעה ממש, אבל הנוטע נצרים, בדרך שתילה,

זה אינו מהמלאכות של תורה, משום שאינו נקרא בשם זריעה אלא בשם נטיעה. ויש להוסיף על מה שכתבתי שם, מדברי המד"ר בראשית (פרשה ט"ו) על הפסוק ויטע ה', וכתוב ארזי לבנון אשר נטע, שמביא עליו שם: "א"ר חנינא, כקרני חגבים היו ועקרון הקב"ה ושתלן בתוך ג"ע", והיינו שלשון נטיעה, החלוקה מזריעה, נופלת דווקא על מי שנוטע יחורים של אילנות, אבל מי שזורע חרצן וכיוצא בו אע"פ שמצמיח על ידו אילן, זהו זורע שאסור מה"ת. ומ"מ בכלל לשון חכמים נכלל גם אופן כזה בשם נטיעה, שהרי מונים לערלה משעת נטיעת הגרעין, כמו שמונים משעת נטיעת היחור. עכ"פ בכל אופן, אין לנו לזוז מפשטם של דברי הרמב"ם, שנטיעת אילנות, עכ"פ ע"י יחורים, שהוא הנוהג לרוב בא"י, היא מכלל מלאכות דרבנן. ואם היה הדבר נוגע לקיום היישוב, היה ראוי לנו להכניסן בכלל ההיתר. אבל כאשר כל עיקר הסכנה להיישוב במצבו מענין השביעית, כשלא יצורף לו איזה דרך של היתר, הוא רק שלא ייפסק סדר הקיום במושבות ודרכי המסחר של הפירות, בייחוד היין ותפוחי הזהב והשקדים, שיסוד חיי היישוב בנוי ע"ז, אבל מטעים חדשים אין שום סכנה אם יידחו על שאר שנות השבוע, על כן לא הונהגו להתיר לנטוע אפילו ע"י נוכרים, וק"ו ע"י ישראל, גם אחרי היתר המכירה. ומאוד היה לבבי דוי, על אשר נהגו העסקנים בנטיעת יער הרצל הפקר בדבר זה, לדאבון לבם של כל יראי ה' ונוצרי אמונים שבכל היישוב. אבל מאחר שכבר נעשה, לחייב בעקירה כמובן אין לנו ע"ז כוח מן הדין. ובעיקר הענין של שביעית בשל גויים כבר העירו כת"ר בצדק, שזה כמה דורות שהמנהג בא"י לסמוך על המתירים, וע"ז בנוי היתר המכירה. כי באמת עצם הקנין של הקרקעות שבמושבות, שהן אדמת מירי, איננו כ"א מין אריסות, ולא קנין גמור, וכשמצטרף לזה היתר המכירה, סומכין בשעה"ד על הצדדים של היתר שיש כאן. ואם נמצאים חסידים ואנשי מעשה, המחמירים על עצמם לחוש להאיסור, ודאי שאין מי שמוחה בידם ותבוא עליהם ברכה. אבל לעקור את ההיתר, שכבר הונהג, ולגרום קלקול יסודי בחיי היישוב כולו, כמובן אין לנו רשות, כ"ז שאין לנו עצה אחרת יותר נוחה מזו של היתר המכירה הנהוגה.

(יפו, כ"ב כסלו תרע"ב)

מתוך איגרת תקכ"ב

וביותר גדלה תמיהתי, ע"מ שתמה עלי מדוע לא פירסמתי שאני מתחרט על שעקרתי שמיטה מארצנו הק'. איך מייחס לי דבר שלא עלה על דעתי, איזה עקירה עשיתי, וכי בשביל שראיתי בבקאות מצב היישוב שהוראה זו שיצאה מכמה ת"ח חשובים שבכל אופן בעלי הוראה הם — אפילו אם נפקק בגאונותם כשיטת כ"ת, ואני בעוניי איני מבין כלל על גאונות — היא הוראה מוכרחת גם

בשביעית שעברה, ולא להתיר הוצרכתי, אלא להיפך לראות שעכ"פ תיעשה מכירה, כדי שלא יהי' המכשול יותר גדול בלא שום צד היתר, אומר כ"ת עלי שעקרתי שמיטה מאה"ק שרא לי מרי¹⁹. ובייחוד תמיהני על עצתו לצאת לחו"ל לקבל רבנות, שממש אם יתנו לי מלא חללא דעלמא בשביל רגע אחד של נשימת אוירה הק' של א"י, ולעומת זה אם כל כסף וזהב שעולם יתנו לי בשביל נשימה אחת של אוויר הטמא של ארץ העמים, בוז אבוז להם, זולת אם יזדמן איזה צורך גדול בשביל קדושה כללית, שאז הבטיחונו קדושי עליון שכשיוצאים לחו"ל ע"מ לחזור באופן המצווה ע"פ התורה הולך אוויר א"י עם הדבק באהבת ידידות קדושתה, ובדרך רוחני גם המקום שעומד עליו יש בו קצת בחי' קדושת א"י, אבל לעזוב את מקום בית חיינו, ולצאת לחו"ל, שדומה כעובד ע"ז²⁰, תמה אקרא על עצה כזאת שתצא מפי גברא רבה דכותי נ"י. ואת ה"שבת הארץ" לא פיזרתי כלל. בתחילה חשבתי להדפיס רק את ההלכות שסידרתי לעצמי כדי להורות הוראה לשומרי שביעית הבאים לשאול על פרטי דברים, ואח"כ כאשר ראיתי שהשעים חפצים שלא יימצא שום מתיר בדרך הפקעה שבעולם, כדי שיוכלו לצאת בפומבי ולהגיד בריש גלי שצריך היישוב לפרוק לגמרי את עול המצוות ח"ו, שהרי בין כך וכך הכל אסור, ואז היתה הפירצה נוראה לא רק בענין שביעית, אלא בכל ענייני מצוות התלויות בארץ. ובכל ענייני ההדות, שכך הוא הדרך כשאדם חושב עצמו לרשע הוא מתפרץ יותר ויותר, כמש"כ הספרים בפי"א"ת רשע בפ"ע²¹, ובטעם התשובה, על פסוק כי עמך הסליחה למען תוורא²² — הייתי מוכרח לכתוב בזהירות גדולה דברים של מליצת זכות על הסומכים על ההיתר²³, שכבר יצא ונתפרסם, מבלעדי, ע"י הגרי"א²⁴ והרב הספרדי אלישר ז"ל, ועוד כמה מפורסמים. ובאם אע"פ שטעם יחידי אין על היתר זה בבירור, אבל מכל הסניפים יחד, יוצא ענין ברור שאין כוח עכ"פ למחות בחזקת יד, במקום הפסד של מיליונים, ויסוד היישוב ע"פ הטבע והמצב. והנה מה שכתב בהקדמת ספרו לא ראיתי כי לא התכבדתי ממנו בו, ובהזדמנות לא נזדמן לי. אבל את כ"ת סובל מתרעומות של חכמים כאלה על שלימד זכות עלי, הנני מרוצה לסבול תרעומות על שאני מלמד זכות על מאות ואלפים מישראל, שנהגו בהיתר ע"פ הוראה זו בשמיטות שעברו עד כה. ומש"כ שכתבתי בהסכמה לס' נחמת קא"י²⁵ להתיר בקביעות, ח"ו לא תהא כזאת בישראל.

19 ע' סנהדרין צ"ט, ורש"י שם.

20 ע' כתובות ק"י.

21 אבות פ"ב מי"ג, ע' פי' הר"מ ורבנו יונה.

22 תהלים קל"ד, ע' פי' המאירי שם; נפוצות יהודה, דרוש כ"ח.

23 של עבודה בשביעית אחרי מכירת הקרקע לנוכרי.

24 הגאון ר' יצחק אלחנן מקאונא.

25 ע' למעלה אג' תע"א.

ותמיד בכל יום הנני מצפה לתשועת ה' על עמו, שירחיב את גבולם, באופן שיוכלו לקיים את קדושת השביעית כמאמרה כדורות הראשונים, בלא שום הפקעה והערמה כלל. ואם נבוא לחוש על כל מי שרוצה ליתן כוונה זרה בדברינו, כדי להתלונן, אין לדבר קץ. ומי בכל גדולי ישראל שנמלטו מתלונות ודיבות עם. וע"ד היתר ההוצאה ²⁶, ישר כוחו דמר הדר"ג, שמחפש תקנה למסחר ישוב אה"ק שחיי נפשות רבות תלויים בו. אנכי צירפתי עם ההיתר שיהי' בדרך הבלעה ; עם שכר הפעולה, והמכשירין והכלים, ומפורש יהי' חתום באיגרות המסחר שאין מקבלים על גוף הפירות והיין שום מחיר. ונימוקיו של כ"ת איני יודע כעת. אבל אם לא ימצא איזה היתר על הזמירה הנהוגה, שבאמת אינה זמירה כלל, כ"א קיצוץ קנים, אז יחרבו הכרמים כולם, לפי טבע של המרכבים דהאידינא. ואם כוונת כ"ג היא על הזמירה הערבית שקוצצים קצוות הענפים, וזהו רק להוסיף פירות והיא בוודאי אסורה מה"ת, אבל רובם אין נוהגים בה. והזמירה הנהוגה מחדש, שלא היתה נוהגת כלל בימי חז"ל וק"ו בשעת מ"ת, אינה ודאי ממלאכות של תורה. ואולי גם אי' דרבנן אין בה כשיתכווין לעצים, ואכ"מ. ואם נוכל להשתוות בענין זה, מה טוב ומה נעים לעשות טוב עם ישראל, להרחיב את מסחר היין, ורבים יודוהו, ומה' תהי' משכורתו שלמה.

ומש"כ כתר"ג ע"ד יראת העונש בזה ר"ל, כבר אמרתי למר, שמי שצריך לעשות דבר הנוגע לכלל ישראל, מחוייב הוא שלא להשגיח כלל על ענייני הפרטיים, לא מענייני עוה"ז, וגם לא מענייני עוה"ב, כ"א לעשות מעשיו לש"ש, איך שמתברר לו ע"פ התורה ויראת ה' האמיתית. ונאמר בתדב"א ²⁷ שלירא שמים בכל כוחו אומרים לו לפעמים אל תירא, וה' לא ימנע טוב מהולכים בתמים.

ומש"כ כ"ג שאגלה את דעתי שהוריתי רק הוראת שעה, באמת וגם הוראת שעה לא הוריתי, רק סידרתי את הענין הנהוג שלא יהי' הפקר גמור, וכתבתו מפורש שהדבר תלוי בכוח ב"ד יפה בכל שמיטה. ויהי' שיבוא משיח צדקנו ב"ב, ונזכה לשמוח לפני השי"ת בחיבת ידידות קיום כל מצוותיו, ובפרט מצוות קדושת הארץ, בכל לב ובכל נפש, בחסד ה' על יראיו ... (יפו, י"ט אדר ב' תרע"ג)

²⁶ פירות שביעית לחוץ לארץ.

²⁷ ע"ש רבא פ' כ"ה "לאמתו", ועיי' שבת קי"ט : העונה אמר בכל כוחו פירש"י בכל כוונתו. ועיי' מדרש תהילים פ' ל"א : שעונים אמן באמונה.

מתוך איגרת תקנ"ה

... ומה שכותב מר: ב', הלא הוא מכשול יותר גדול עפ"ד הרמב"ן²⁸ בחילוק שבין סדום לפילגש בגבעה, שלעשות בהיתר הוא יותר גרוע. למה ידבר אדוני כדברים האלה, וכי נעלם ממנו שלפעמים דיברה תורה כנגד יצה"ר²⁹, ומוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות, ולא יאכלו בשר תמותו נבילתא³⁰, ואיך ידמה נבלה איומה ותועבה נוראה כעובדא דפב"ג ודסדום, לפלוגתא של הוראה, במידי דרבנן, שנמצאים סוברים שאפילו מדרבנן אינו נוהג, ושיש בו ספיקות כ"כ רבים, בין מצד השניים, בין מצד דעת בעל הלכות א"י המיוחד להטור, שסובר שכשנותנים ארנונא דינו כקרקע של גוי, שאין שביעית נוהגת בו כלל, ובין שהיה זה הגדול רבינו הטור, בין שהיה אחר, דבריו מעידים עליו שהיה מגדולי הקדמונים. ואחר כל אלה אין סומכים חלילה ע"ז לגמרי כ"א להפקיע לצורך הוראת שעה. ופיקוח נפשות, והמלטת היישוב מחורבן בגשמיות ורוחניות, וגם ע"ז לא על דברים של תורה כ"א על מלאכות דרבנן ע"י ישראל. ואם אומרים שבמקום שהיה נפרץ גדר היהדות בכל הדברים העיקריים ע"י מניעת ההיתר, ראוי לאמר שההיתר הוא תיקון שעכ"פ יעשה בדרך של איזה צד היתר, אומר ע"ז כת"ר דמיון מפב"ג. לישרי לי מר, אם אומר שאין הדברים ראויין למי שאמרתם...

... ומש"כ, שע"פ סוד ה' הלא קדושת השביעית פועלת גם בזה"ז, עד שאין אומרים תיקון רחל בחצות של שנה השביעית. יאמין לי אדוני, שכל אלה הגדולות והנשגבות, שנאמרו בקדושת השביעית בזמן הזה, לא נאמרו דווקא ע"י הקיום של פרטי המעשים, שהרי בזמן שלא היו ישראל בא"י, ולא נתקיימה מצוות שביעית כלל ג"כ חלה קדושה זו. העיקר תלוי הוא בהתפשטות הקדושה, ע"פ מדרגות הזמנים, שהם הולכים ובאים להוציא מן-הכוח אל-הפועל אורו של משיח, שיתקדש שם ה' ית"ש מסוף העולם ועד סופו, וכולם יעשו אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם. ועל שום מה שישראל מכינים עצמם באמונה וציפיית ישועה לאורו של משיח וחזרת קדושת א"י על מכונה, שאז ישובו השמיטין והיובלים כדינם. מאורה זו יונקין כל התיקונים שנעשים בעולמות העליונים בכל מדרגותיהם. ע"כ כל מי שעושה פעולה להרחיב את גבול ישראל, כדי שיהי מצדו גורם לקרב את קיבוץ ישראל לא"י, וזה גורם מהירות בגאולה, כי קיבוץ גלויות קי"ל שהוא קודם לביאת המשיח³¹, ואורן של ישראל הוא הולך ואור

²⁸ בראשית י"ט, ח'.

²⁹ קידושין כ"א.

³⁰ שם כ"ב.

³¹ ברכות מ"ט, מגילה י"ז; וע' ירושלמי מעשר שני פ"ה, ה"ב, מודה נ"ע זהר תולדות קל"ט; מדרש הנחומא פ' נח, סי' י"א.

קמעא קמעא, כמו שאמרו ז"ל³² על הדמיון של קריצתא דשחרא, הוא מתקן באמת את קדושת הייחוד העליון של יסוד שביעית, ואין קץ להתענוגים הקדושים העליונים שמתרבים עי"ז והם מושפעים על שורש נשמתו, ונשמת כל ישראל. ולהיפוך מי שגורם ח"ו, לדחוק את רגלי ישראל, ולמעט את קיבוצם של ישראל לא"י, הוא מאחר מצידו את הגאולה, ובין אם אהנו מעשיו³³ או לא אבל מנפשו ומכל שרשי נשמתו הוא מונע אורים גדולים³⁴ ואין שיעור לקציצת נטיעות ופירודים שהוא מסבב ה' יצילנו. ויר"א יצא ידי שניהם, זהו מי שמשדל להחיות בפועל את כל פרטי קדושת השביעית גם בזה"ז כמה דאפשר, ומשדל ג"כ לקרב במעשיו ובהשפעותיו שצמיחת קרן ישועה והתגלות אורו של משיח צדקנו יהי' בזמן יותר קרוב, שהאורות פועלים בשפע קדושתם אפילו אם חלילה בפועל לא אהנו מעשיו. כי אין שיעור וערך לכוחה הרוחני של מחשבה טובה בעניינים קדושים ונשגבים הללו. והשי"ת יזכנו לעובדו עבודה ביחודא שלים³⁵, ע"י ההוא טמיר ונעלם ב"ה, דווקא בשם כל ישראל, הגוי כולו³⁶, וכולנו כאחד נתברך באור פניו³⁷ ...

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

³² ירושלמי ברכות פ"א, ה"א.

³³ ע' תמורה ד'.

³⁴ ע' מכתב הרמ"מ מוויטבסק ז"ל בסוף ספרו פרי הארץ ד"ה.

³⁵ זהר בראשית קנ"ט, קס"ט.

³⁶ עבודה זרה ל"ו.

³⁷ ע' סידור תפילה למשה להרמ"ק, ברכת שים שלום, ועולת ראוה ח"א שם.